

GHID

DE BUNE PRACTICI

JURNALISTICE

Reflectarea mediatică

a suicidului

GHID DE BUNE PRACTICI JURNALISTICE

***Reflectarea
mediatică
a suicidului***

Editat de:

Consiliul de Presă din Republica Moldova
www.consiliuldepresa.md

Selectare și adaptare:

Daniela Terzi-Barbăroșie

Design:

Angela Ivanesi

Secretariatul Consiliului de Presă:

mun. Chișinău, str. Romană 2/2, tel.: 022 220996
secretariat@consiliuldepresa.md

Consiliul de Presă este un mecanism de autoreglementare, creat pentru sporirea responsabilității mass-media din Republica Moldova față de public, prin soluționarea amiabilă a litigiilor dintre instituțiile mass-media și consumatori, cultivarea culturii dialogului și respectului reciproc între presă și consumatorii de media, promovarea jurnalismului de calitate și a respectării standardelor profesionale și deontologiei jurnalistice de către instituțiile mass-media și jurnaliști. Conform Codului deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, Consiliul de Presă monitorizează aplicarea și examinează plângerile privind încălcarea prevederilor Codului deontologic al jurnalistului. Din componența Consiliului de Presă fac parte nouă persoane, selectate în rezultatul unui concurs deschis. Patru membri ai Consiliului reprezintă mediul jurnalist, iar cinci membri reprezintă consumatorii de produse mass-media.

GHID DE BUNE PRACTICI JURNALISTICE

Reflectarea mediatică a suicidului

CONTEXTUL GENERAL

Sinuciderea este un subiect complex și prezintă un set distinct de provocări pentru jurnaliștii care mediatizează astfel de cazuri. Ei trebuie să echilibreze o gamă largă de factori, inclusiv ceea ce ține de interesul public și riscul de a încuraja comportamentul imitativ. În același timp, trebuie să evite intruziunea în durerea și șocul persoanelor îndoliate și să ia în considerație reglementarea mediatică și codurile deontologice ale meseriei.

Sinuciderea nu este numai o tragedie personală, ea reprezintă o problemă gravă de sănătate publică. Conform celor mai recente date disponibile, un număr estimat de 873.000 de oameni din întreaga lume, inclusiv 163.000 în regiunea europeană, mor din cauza sinuciderii în fiecare an. La nivel mondial, sinuciderea a fost raportată ca fiind pe poziția a treisprezecea printre cauzele principale de de-

ces, iar în regiunea europeană aceasta a fost a șaptea cauză de deces. În medie, mai mult de 600 de persoane își iau viața prin sinucidere în fiecare an în Republica Moldova. Fiecare a cincea persoană care a recurs la suicid nu a atins vârsta de 18 ani, conform datelor Biroului Național de Statistică. Numărul tentativelor de suicid în rândurile copiilor și adolescenților a crescut de peste cinci ori, de la 22 de cazuri în 2008 la peste 100 în 2012. Unele din aceste decese sau tentative atrag atenția presei.

Atât în mass-media din R. Moldova, cât și în alte țări, deseori sunt difuzate știri despre cazurile de suicid, conținutul cărora sunt bazate mai mult pe exploatarea senzaționalului, decât pe aspecte educaționale și de sănătate publică. Reporterii și agențiile de știri deseori exploatează persoanele vulnerabile, aflate în circumstanțe dificile care conduc la tragedii personale. În multe țări asemenea excese mediatice sunt sancționate de public, sunt și state unde organele abilitate pot lua măsuri legale împotriva acestor instituții mediatice. Unele țări (Canada, Noua Zeelandă, Danemarca, Finlanda, Estonia, Marea Britanie ș.a.) întreprind acțiuni la nivel asociativ¹ și guvernamental, prin intermediul ministerelor de resort pentru a spori res-

¹ <http://www.euregenas.eu>

ponsabilitatea presei în mediatizarea suicidului². Multe organizații internaționale³ semnaleză problema mediatizării inadecvate a suicidului, iar Organizația Mondială a Sănătății elaborează diverse ghiduri tematice pentru jurnaliști⁴. În Moldova cea mai activă organizație care activează în domeniul luptei împotriva suicidului este Asociația obștească „Altruism” care a creat Centrul de promovare a valorii vieții MIRT, a lansat linia verde anti-suicid⁵, la care persoanele aflate în derivă pot telefona și beneficia de servicii de consultanță on-line, iar recent a elaborat și ghidul „Reflectarea subiectului suicidului în presă”⁶.

La 4 mai 2014, un post de televiziune a difuzat o știre despre o presupusă tentativă de sinucidere, intitulată **„Suicid din dragoste? Un tânăr din capitală, în stare gravă la spital după ce a sărit de la etajul 6 al unui bloc”**. În corpul știrii, jurnaliștii anunțau că *„Portrivit poliției, bărbatul a sărit de pe geamul din scara dintre etajele 6 și 7. Oamenii legii presupun că tânărul ar fi*

2 <http://www.health.govt.nz/system/files/documents/publications/suicideandthemedi.pdf>

3 <https://www.afsp.org/news-events/for-the-media> <http://www.iasp.info>

4 http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/resource_media.pdf

5 <http://www.pentruviata.md>

6 <http://mirt.md/?p=128%29>

*încercat să se sinucidă din dragoste. La moment, el este inconștient și se află în stare gravă la spitalul de urgență din capitală. Tânărul are multiple fracturi la picioare, bazin, cutia toracică și la cap. Medicii sunt rezervați în privința șanselor sale de viață”. Două zile mai târziu, același post prezenta, prin prisma senzaționalului, alt caz: **„A pus capul pe șine și a așteptat să vină trenul. Un bărbat din Bălți a murit decapitat”**. Presupusa sinucidere a fost descrisă detaliat: *“Caz șocant la Bălți. Un bărbat de 59 de ani a pus capul pe șine și a așteptat să vină trenul. Acesta a fost decapitat de roțile garniturii de pe ruta Ungheni-Bălți. Poliția spune că este vorba despre un suicid, întrucât bărbatul a lăsat și un bilețel de adio. Tregedia a avut loc azi dimineață la ora 8 și jumătate. Martorii au spus poliției că bărbatul stătea sub podul de lângă gară, iar când a văzut că vine trenul, el a pus capul pe șine și a fost practic decapitat de roțile garniturii. Deocamdată nu se știe din ce cauză bărbatul și-a pus capăt zilelor”*.*

La 31 mai 2014, un alt caz și aceeași abordare jurnalistică. Un post de televiziune anunța **„Suicid în spital, o femeie a sărit de la etajul șapte al Spitalului „Sfânta Treime”**, oferind și detalii: *„O femeie s-a aruncat astăzi de la etajul șapte al Spitalului „Sfânta Treime” din Chișinău. Medicii spun că nu știau nimic de intențiile*

acesteia, dar alte paciente susțin că femeia a mai încercat să-și pună capăt zilelor. Victima suferea de probleme cardiace. Colegele de salon susțin că femeia ar fi încercat să sară de la balcon și mai înainte, dar a fost salvată, printr-o minune, de o pacientă. "A ieșit la balcon și a ridicat piciorul peste parapet. Și eu, cu ajutorul soțului, am tras-o înapoi și am întrebat-o ce vrea să facă. Mi-a răspuns că a vrut să prindă un hulub. După aceasta, i-au pus sticla cu perfuzie și ea și-a scos acul și a plecat. Mai târziu am auzit că s-a aruncat în gol", povestește o pacientă".

Ghidul de Stil cu norme etice pentru jurnaliști⁷, elaborat de Asociația Presei Independente (API), le recomandă jurnaliștilor să evite mediatizarea sinuciderilor, deoarece acesta este un eveniment mult prea personal. În același timp, Ghidul specifică: „...vom admite reflectarea despre sinuciderea minorilor, a persoanelor cu probleme de sănătate mintală sau despre cazuri de suicid provocate de conflictul persoanei cu autoritățile, poliție, Inspectoratul Fiscal etc. De asemenea, vom admite reflectarea unei sinucideri, atunci când sinucigașul a fost o persoană binecunoscută, a deținut funcții de răspundere sau funcții publice, sau atunci când un act de suicid a avut efect asupra publicului pentru că au fost mulți martori, suicidul a avut loc din neglijența autorităților

⁷ http://api.md/upload/files/ghid_final.pdf, pagina 30

sau pentru că se înscrie într-o tendință înregistrată în comunitate”.

Deseori, reflectarea acestui fenomen în mass-media este inevitabilă și necesară, deopotrivă. Însă zvonurile, speculațiile și culpabilizările nefondate, precum și imaginile șocante și explicite nu își au locul într-o asemenea abordare. Explorarea factorilor sociali și economici, analiza contextelor în care suicidul apare ca opțiune pentru unii oameni, investigarea modelelor familiale și a vulnerabilităților personale care determină comportamentele suicidare, și în special agenda sănătății publice - iată piste demne de o abordare profesionistă a fenomenului sinuciderii în mass-media. Riscurile asociate cu reflectarea non-deontologică a suicidului în mass-media sunt multiple - de la re-traumatizarea celor apropiați până la copierea suicidului – spectrul prolemelor este covârșitor. Așa cum relevă studiile⁸, mai vulnerabili în acest sens sunt copiii, în special, adolescenții, și adulții cu anumite tulburări emoționale sau de personalitate⁹.

În reflectarea tragediei unei persoane scopul este esențial. Dacă evenimentul este tratat doar din per-

8 <http://www.medicalnewstoday.com/articles/276202.php>

9 <http://www.medicalnewstoday.com/articles/278678.php>

spectiva unei „istorii”, „povești de viață” pentru a șoca publicul, atunci aspectele deontologice sunt reduse la zero ireversibil. Dacă demersul jurnalistic pornește de la o istorie ca să ajungă la politici publice, responsabilizare, sănătate mentală, necesități educaționale, identificarea posibilelor soluții, iar respectul pentru om și intenția de minimizare a răului sunt ca un fir roșu pentru întreg reporajul, atunci dincolo de dramatismul situației în sine, impactul va fi pe măsură.

Aspecte critice în mediatizarea suicidului:

- Mai mult de 50 de studii de cercetare din întreaga lume au descoperit că anumite tipuri de reportaje sau știri referitoare la sinucideri pot crește riscul de suicid la persoanele vulnerabile. Magnitudinea de creștere este legată de suma, durata și proeminența (importanța în ordinea știrilor) acestora în diverse mass-media.
- Riscul de sinucideri crește atunci când se descrie în mod explicit metoda de sinucidere, se utilizează titluri dramatice, grafice sau imagini traumatizante și se mediatizează repetat sau pe o arie extinsă, precum și atunci când senzaționalul domină, iar sinuciderea (sau moartea) este tratată ca fiind romantică, eroică, glamouroasă, „de lume bună” sau glorioasă.

- Mediaticizarea cu atenție a sinuciderii poate contribui la prevenirea suicidului, poate schimba percepțiile publice eronate și corecta miturile care îi încurajează pe cei vulnerabili.

Multe din cazurile de reflectare a suicidului în mass-media au constituit subiectul discuțiilor în cadrul ședințelor Consiliului de Presă din Moldova, deseori fiind constatate încălcări ale normelor deontologiei profesionale, în special în ce privește prezentarea tehnicilor suicidare. Articolul 4.5 al Codului deontologic al jurnalistului din Republica Moldova¹⁰ prevede că jurnalistul nu trebuie să furnizeze publicului detaliile morbide ale crimelor, accidentelor și catastrofelor naturale sau detaliile privind tehnicile suicidare. Alte greșeli în mediaticizarea acestor cazuri țin de prezentarea știrii prin prisma senzaționalului, tirajarea unor informații și acuzații neverificate și neconfirmate oficial, fără a asigura dreptul la replică, imixtiunea în viața privată a victimelor, a membrilor familiilor acestora și a unor persoane terțe. Uneori, jurnaliștii preiau fotografii fără acordul familiei, informațiile sunt prezentate pe un fundal muzical macabru, se oferă informații

¹⁰ http://consiliuldepresa.md/fileadmin/fisiere/fisiere/Cod_deontologic_al_jurnalistului_din_Republica_final.pdf

simpliste și superficiale, nu se inserează explicații ale unor specialiști, ci opinii și supoziții ale unor persoane întâmplătoare.

În scopul prevenirii unor asemenea situații, Consiliul de Presă din Moldova a lansat recent un apel de responsabilitate editorială¹¹, îndemnând jurnaliștii să reflecte cu profesionalism cazurile de suicid, să respecte normele Codului deontologic al jurnalistului și, în mod special, să ofere informații despre serviciile disponibile sau alte soluții existente, pentru situații complicate de viață.

11 <http://consiliuldepresa.md/ro/stiri/detalii-stire/articol/consiliul-de-presa-face-apel-la-responsabilitate-editoriala-in-reflectarea-mediatica-a-cazurilor///nb/5.html>

Recomandări generale:

- În mediatizarea unei sinucideri, evitați speculațiile cu privire la motivele sinuciderii și presupunerile referitoare la ceea ce ar fi putut să fie în mintea persoanei la momentul respectiv. Investigați dacă există factori economici, sociali sau de altă natură care au determinat sinuciderea: de exemplu, hărțuirea unui elev homosexual la școală.
- Pentru a evita comportamentele imitative, evitați „senzaționalizarea” sinuciderii. De asemenea, evitați tratarea sinuciderii ca singura soluție, ca o decizie inexplicabilă, fără cauze ce nu pot fi prevenite.
- Prin materialele jurnalistice trebuie să le explicați oamenilor unde pot găsi ajutor în situații de viață care îi copleșesc. Subliniați faptul că sinuciderea poate fi prevenită dacă oamenii obțin ajutor la timp.
- Încercați să determinați comunitatea să se consolideze pentru ca împreună să facă față în mod deschis fenomenului suicidal.

- ➔ Rețineți că principiul din spatele oricărui produs mediatic care reflectă sinuciderea trebuie să fie: „să nu faci rău”.
- ➔ Și jurnaliștii care respectă etica profesională obțin „povestea” și relatează despre ea, însă fac acest lucru într-un mod securizant, responsabil, evitând hărțuirea și exploatarea brutală a dramatismului situației.
- ➔ Oferiți ajutor, speranță, resurse pentru supraviețuitorii suicidului și pentru cei cu risc sporit de suicid. Abordați aceste subiecte cu empatie și considerare a nevoii de confidențialitate, dacă persoanele o solicită.
- ➔ Interesul public trebuie să prevaleze asupra interesului profesional sau celui corporatist.
- ➔ Urmați recomandările oferite de asociațiile de profil, cele din domeniul mass-media și de autoglementare jurnalistică.

Recomandări specifice:

- ➔ Nu începeți un buletin de știri cu o istorie de sinucidere, oricât de „actuală” ar fi știrea. Gândiți-vă la suferința celor apropiați victi-

melor, astfel încât dorința de senzational să dispară odată cu apariția gândului că o asemenea tragedie i se poate întâmpla oricui.

- ➔ Nu plasați istorii de sinucidere pe copertile ziarelor sau revistelor.
- ➔ Evitați titlurile senzationale, șocante și tragice, precum și plasarea evidențiată a materialului.
- ➔ Nu utilizați fotografii ale rudelor și prietenilor îndurerați, lângă sicriu, la cimitir sau la ritualul de înmormântare.
- ➔ Nu descrieți o sinucidere ca inexplicabilă, fără cauze, fără motive și „izvorâtă din nimicuri, chițibușuri”.
- ➔ Nu dezvăluiți conținutul scrisorilor de adio.
- ➔ Evitați detaliile specifice și motivele simpliste pentru sinucidere. Acestea ar putea conferi mister și „farmec” pentru cineva vulnerabil sau dezechilibrat sau pentru cei care s-ar putea gândi la sinucidere în anumite situații de viață, percepute ca fiind fără ieșire.
- ➔ Subliniați cauza majoră a sinuciderii, care este întotdeauna o depresie netratată sau sub-evaluată, neluată în seamă (la fel, trebuie

examinată și probabilitatea unui consum în exces de alcool sau abuz de substanțe). Evidențiați faptul că depresia este tratabilă, iar oricine care suferă de depresie sau tulburări depresive are nevoie de ajutor imediat.

- ➔ Nu ambalați istoria sinuciderii în romantism sau eroism.
- ➔ Nu prezentați niciodată o sinucidere ca fiind „sfârșitul unei dureri”, sau „suferința s-a încheiat”, sau „și-a găsit liniștea” etc.
- ➔ Fiți precauți în descrierea metodelor utilizate. Nu prezentați detalii inutile pentru a nu oferi soluții altor persoane; nu prezentați imagini detaliate din locațiile în care au avut loc sinuciderile.
- ➔ Nu explicați cauza sinuciderii printr-un oarecare eveniment (sinuciderile sunt de regulă determinate de o conjunctură de factori, iar un anumit eveniment x, este doar factorul declanșator).
- ➔ Fiți atenți la cuvinte și expresii. Nu folosiți expresia „sinucidere de succes”, în loc de „sinucis”, utilizați expresia „a murit din cauza sinuciderii”.

- ➔ În loc de „sinuciderea a eşuat”, spuneți „tentativă de sinucidere”. Rețineți: tentativele de suicid nu „se comit” (crimele se comit, iar suicidul nu este o crimă).
- ➔ Nu folosiți cuvântul „epidemie” în istoriile despre sinucideri. În cazul în care ratele de suicid sunt în creștere, folosiți cuvântul „creștere”.
- ➔ Subliniați cât este de important ca oamenii să dețină informații referitoare la prevenirea sinuciderii, astfel încât să poată primi ajutor imediat după ce au văzut reportajul dvs. De asemenea, subliniați că sinuciderea nu este niciodată soluția. Obținerea ajutorului este soluția. Știrile trebuie să susțină supraviețuitorii suicidului și să le ofere ajutor și speranță. Dacă e cazul, informați-vă cu privire la grupurile de suport pentru membrii familiei îndurerate sau orice alte resurse le-ar putea fi de ajutor în această perioadă.
- ➔ Țineți cont de faptul că mulți supraviețuitori ai sinuciderii unei persoane apropiate pot suferi de depresie clinică severă și se pot confrunta cu o multitudine de alte provocări, iar uneori dezvoltă ei înșiși un risc suicidal sporit.

- ▶ Indiferent de intenția profesională sau instituțională, accentul trebuie să fie întotdeauna plasat pe prevenirea sinuciderii, pe conștientizare și solicitarea sprijinului și asistenței calificate.

Exemple de bune practici

În loc de...	Faceți următoarele:
Titluri mari și senzaționale sau plasarea evidentă a titlului (de exemplu: „ <i>Nicolae X a folosit un revolver pentru a se sinucide</i> ”)	Evitați titlurile senzaționale și paginile cel mai citite; minimizați importanța metodei folosite, accentuați pierderea vieții („ <i>Nicolae X, mort la 27 ani</i> ”)
Fotografii/clipuri video de la locul sinuciderii, cu descrierea metodei de deces, familia îndurerată, prieteni, memoriale sau înmormântări	Folosiți imagini cu școala/ locul de muncă sau fotografii ale persoanei când era în viață; includeți logo-uri ale organizațiilor de profil, linii fierbinți sau numere de telefon ale centrelor de criză
Descrieri ale sinuciderilor recente ca o „epidemie”, „exorbitante” sau cu alți termeni puternici	Investigați cu atenție cele mai recente date ale Biroului Național de Statistică www.statistica.md și folosiți cuvinte non-senzaționale ca „în creștere” sau „mai mare”

În loc de...	Faceți următoarele:
<p>Descrieri ale sinuciderilor ca fiind „inexplicabile” sau „fără semnale de avertizare”, „fără motive”</p>	<p>Majoritatea oamenilor care mor din cauza suicidului, prezintă anumite semne de avertizare. Este bine să vă documentați cu privire la acestea și să le includeți în materialul dvs., alături de recomandări pentru cei din jur</p>
<p><i>„Nicolae X în biletul său de adio scrie că...”</i></p>	<p><i>„O notă de la decedat a fost găsită și este în curs de examinare de către specialiști”</i></p>
<p>Citarea sau interviuarea poliției sau a primului răspuns cu privire la cauzele sinuciderii (vecini, familie, colegi etc.)</p>	<p>Cereți sfatul de la experții în prevenirea sinuciderii: psihologi, asistenți sociali, medici</p>
<p>Prezentarea sinuciderii ca fiind „de succes”, sau „o încercare care a eșuat”</p>	<p>Descrieți că „a murit din cauza suicidului” sau „și-a luat viața”, „și-a pus capăt zilelor”</p>

Bibliografie recomandată:

- Reflectarea subiectului suicidului în presă¹²
- Suicide and the media. The reporting and portrayal of suicide in the media¹³
- Preventing suicide. A resource for media professionals¹⁴
- Suicide and the media. Recommendations on suicide reporting for media professionals¹⁵
- Media guidelines for reporting suicide and self-harm¹⁶
- Reporting on suicide: Recommendations for the media¹⁷
- What's the story? Reporting mental health and suicide. A resource for journalists and editors¹⁸
- Suicide Prevention Toolkit for media professionals¹⁹

12 <http://mirt.md/?p=128%29>:

13 <http://www.health.govt.nz/system/files/documents/publications/suicideandthemedi.pdf>

14 http://www.who.int/mental_health/media/en/426.pdf

15 http://csrp.hku.hk/files/70_1894_345.pdf

16 http://www.nosp.ie/media_guidelines.pdf

17 <http://www.sprc.org/sites/sprc.org/files/library/sreporting.pdf>

18 <http://www.mediawise.org.uk/wp-content/uploads/2011/03/Whats-the-story-reporting-mental-health-and-suicide.pdf>

19 <http://www.euregenas.eu/wp-content/uploads/2014/04/Euregenas-Suicide-Prevention-Toolkit-for-Media-Professionals.pdf>

Această publicație este realizată de Consiliul de Presă din Republica Moldova cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida) și Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.